

Najstarija hrvatska napisana molitva Mariji

Prikaz najstarijih hrvatskih marijanskih tekstova

Ante KATALINIĆ

Sažetak

U prvom dijelu članka iznosi se najstarija hrvatska napisana molitva Mariji. Stara je 800 godina. Nalazi se na poznatim tzv. Kijeuskim listićima. U drugom dijelu govori se o najstarijim hrvatskim marijanskim tekstovima koji su do nas došli iz 13., 14., 15. i 16. stoljeća, a nalaze se bilo u brevijarima, bilo u apokrifnom štivu, bilo u opisivanju »mirakula«, bilo u oficijima, molitvenicima, bilo u mistima. Iz tog se razdoblja osobito ističe tzv. Gospina pohvala ili Šibenska molitva iz 14. stoljeća, jer nije pisana glagoljicom nego latinicom. Pri kraju, kao privjesak, opisuje se jedan iznimno vrijedan marijanski tekst, a to je prvi hrvatski tiskani životopis B. D. Marije. Napisao ga je i izdao u Rimu isusovac Bartul Kašić, g. 1637. Kažemo da to iznosimo kao privjesak studije, jer je taj životopis izdan mnogo kasnije nego ostali marijanski tekstovi koje opisujemo. Tiskan je u 17. stoljeću, no nismo ga mogli izostaviti, jer predstavlja stanoviti vrhunac i krunu svih ostalih marijanskih tekstova. Star je, ipak, više od 350 godina.

Uvod

Da je hrvatski narod uvijek štovao Mariju i da se u toj pobožnosti isticao, dobro nam je poznato.¹ Od početka svoga pokrštenja koje je započelo u polovici 7. stoljeća, Hrvati su pripadali Zapadnoj crkvi, pa je razumljivo da su u tom prvom početku svoga kršćanskoga življenja slavili Boga latinskim crkvenim jezikom. Međutim, znade se i to da se u Hrvata već u 9. stoljeću bogoslužje također obavlja na narodnom hrvatskom jeziku, da su već tada imali svoje bogoslužne knjige napisane starohrvatskim pismom — glagoljicom. I kad se u ovom članku govori o najstarijim hrvatskim marijanskim tekstovima, jasno je da se misli na one marijanske tekstove ispisane hrvatskim jezikom koji su kao takvi očuvani do našega doba.

U ovom ćemo članku prikazati najstarije marijanske tekstove, i to najprije najstariju hrvatsku napisanu molitvu Mariji, zatim ostale tekstove. Svi su, pak, ovdje sabrani tekstovi znanstveno obrađeni i objelodanjeni, pa su, prema tome, čvrsta podloga ovom razmatranju.

1 Usp. dr. Ante Katalinić, »Velika nada Hrvata – Marija«, *Glas koncila*, Zagreb, 3. listopada 1993.

O najstarijoj hrvatskoj napisanoj molitvi Mariji

U Splitu se g. 925. održavao crkveni sabor pod imenom Splitska sinoda. Toj je sinodi prisustvovao i hrvatski kralj Tomislav. Između ostaloga raspravljalo se i o starohrvatskom liturgijskom jeziku. Po svemu je vidljivo da su se starohrvatski jezik i glagoljica u bogoslužju u Hrvata već duboko ukorijenili i da sežu u 9. stoljeće. Vidljivo je da je glagoljica podrijetlom staro hrvatsko pismo niklo na našem terenu (inače, u problem o podrijetlu glagoljice ne želimo potanje ulaziti).

Jedan od najstarijih glagoljaških tekstova uopće koji su do naših vremena sačuvani jest odlomak sakramentara (7 listova) poznat pod naslovom *Kijevski listići*, podrijetlom iz 10. stoljeća. Sakramentar je nešto kao obrednik, ujedno kao neki mali i lako prenosivi misal. *Kijevski listići* su iz 10. stoljeća, međutim njihova prva stranica ispisana je kasnije, u 12. stoljeću, što je lako prepoznati, jer je napisana pomlađenim starohrvatskim jezikom i pismom. I što se čita na toj stranici? Na veliku radost svakog Hrvata i Marijina štovatelja tu se nalazi *najstarija* nama poznata molitva B. D. Mariji, koja je napisana hrvatskim jezikom. Razumljivo, taj je jezik starohrvatski, onakav kakvim se govorilo u 12. stoljeću. I pismo kojim je molitva napisana odaje oznake glagoljice 12. stoljeća. Hrvatska molitva Mariji ima 800 godina! Ta molitva glasi: *Zaštiti Gospodi rabi svoje mirnimi zapovidmi, i upvajućes v zastuplenie blaženei Marij, i ot vseh supostat naših stvori ny bez pečali. Gospoda radi našego...* Dalji tekst manjka.

Na današnjem hrvatskom jeziku ta bi molitva glasila ovako: *Štiti, Gospodine, sluge svoje miroljubivim odredbama i nas koji se pouzdajemo u zagovor Blažene Marije, učini sigurnim pred svim našim neprijateljima. Po Gospodinu našem...*²

Nije nam poznato od kakvih su to neprijatelja naši stari tražili zaštitu, ali nas nadasve začuđuje aktualnost te molitve danas, kad naš neprijatelj hoće da nas Hrvate potpuno uništi. Poslije 800 godina naša najstarija molitva Mariji postala je najjednom više nego aktualna.

O ostalim značajnijim najstarijim hrvatskim marijanskim tekstovima

Dalje strogo sustavno nabranje hrvatskih marijanskih glagoljaških tekstova koji su do nas sačuvani iz 13., 14. te idućih stoljeća, niti je moguće niti je potrebno, jer toga ima mnogo, bilo u brevijarima, bilo u apokrifnom štivu, bilo u oficijima, molitvenicima, bilo u misalima. Nastojat ćemo

2 Usp. Marija Pantelić, »Kulturno-povijesni značaj hrvatskih glagoljskih kodeksa«, *Crkva u svijetu*, Split, 1976., br. 3; usp. također Eduard Peričić, »Hrvatsko kršćanstvo u doba kraljice Jelene«, *Bogorodica u hrvatskom narodu*, KS, Zagreb, 1978.

pronaći ono najznačajnije. Uostalom i ne želimo govoriti o marijanskim tekstovima iz 16. stoljeća i dalje, jer ne spadaju u one »najstarije«.

Poslije maloprije spomenute molitve Gospi s *Kijevskih listića*, s obzirom na drevnost hrvatskoga marijanskog teksta koji je sačuvan do naših dana, čini se da najprije treba spomenuti jednu *O antifonu za Veliča (Magnificat)*. Ta se antifona nalazi na fragmentu glagoljskog brevijara iz 13. stoljeća, a taj fragment upotrijebljen je kao obični papir pri uvezivanju glasovitog *Misala kneza Novaka* iz 14. stoljeća (g. 1368.). Ta antifona počinje riječima *O Divo div...*³

Iz 13. stoljeća sačuvao nam se na glagoljici *Govor Ivana Zlatoustog na Blagovijest* (tobože od Zlatoustog).⁴

Što se tiče najstarijih marijanskih tekstova koji su preuzeti iz *apokrifa*, čujmo što o tome, između ostaloga, piše dr. Mihovil Kombol: »Među novozavjetnim apokrifima ima i nekoliko evanđelja; takvo je vješto sastavljeno *Protoevanđelje Jakovljevo*, napisano od nepoznata pisca drugoga stoljeća, koji se zove Jakovom, očevidno s namjerom da bi ga pobožni čitaoci držali za Jakova apostola. U njemu se pripovijeda o Marijinim roditeljima Joakimu i Ani, o Marijinu rođenju i mladosti sve do Isusova rođenja i bijega u Egipat, a zanimljivo je, da je najstariji hrvatski tekst, unesen u jedan glagoljski brevijar najkasnije u trinaestom stoljeću, bliži izvorniku od južnoslavenskih ćirilskih tekstova.«⁵

Dr. Biserka Grabar piše: »U hrvatsku književnost srednjega vijeka, koju običavamo nazivati glagoljskom jer su nam svi spomenici sačuvani gotovo isključivo na glagoljici, ušli su apokrifi prilično rano(...), a najstariji marijanski apokrif datira iz 14. stoljeća. To je tzv. Pazinski fragment *Transitusa Mariae* koji govori o smrti i uznesenju Marijinu na nebo.«⁶ Ona spominje, također, i apokrif *Protoevanđelje Jakovljevo* i kaže da su nam u glagoljskim prijepisima sačuvana samo dva njegova odlomka. Prvi odlomak, u kojem je početak *Protoevanđelja*, a čitao se *V navičerje Začetja djevi Marije*, sačuvao se u dva glagoljska brevijara iz 15. st. i u tiskanom *Brozićevu brevijaru* iz 1561. godine; dok se drugi odlomak, koji govori o Isusovu rođenju i donosi dokaz Marijina djevičanstva »in partu«, čitao na Božić, a sačuvao se u dva rukopisna brevijara iz 15. stoljeća.⁷

3 Usp. Marija Pantelić, »Fragmenti hrvatskoglagoljskoga brevijara starije redakcije iz 13. stoljeća«, *Slovo*, Zagreb, 1993.

4 Usp. Mihovil Kombol, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, II. izd., Matica hrvatska, Zagreb 1961., str. 13.

5 Mihovil Kombol, *nav. dj.*, str. 14.

6 Dr. Biserka Grabar, »Hrvatski glagoljski marijanski apokrifi u XVI. stoljeću«, *Advocata Croatiae*, KS, Zagreb, 1981., str. 122. (Zbornik je skup radova s Mariološkog kongresa u Zaragozi 1979. godine.

7 Isto, str. 122.–123.

Posebno se treba osvrnuti na starohrvatske marijanske tekstove koji nose naslov *Mirakuli*, a govore o čudesima B. D. Marije. O tome lijepo, znalački i iskreno piše Mihovil Kombol te prenosimo iz njegove knjige čitav jedan ulomak.

»Ali ni jedan lik nije pobožna legenda srednjega vijeka obavila toliko toplom simpatijom, koliko lik Bogorodice. Kad je u 11. i 12. stoljeću bio na Zapadu njezin kult na vrhuncu, nastale su o njoj čitave zbirke latinskih priča, koje su prevedene i prerađivane u svim europskim jezicima. K nama su one došle dosta kasno iz talijanske književnosti, a ima ih u glagoljskim rukopisima 15. stoljeća, u jednom latinicom pisanom zborniku dubrovačkih legenda, u *Žićima svetih otaca* i glagoljicom tiskanih u Senju 1507. ili 1508. pod imenom *Mirakuli slavne dive Marije*, sve u čistom narodnom jeziku. Ta su čudesa jedan od najznačajnijih proizvoda srednjeg vijeka; nigdje se djetinjska pobožnost i vjerovanje u čudo ne pojavljuje u tako dirljivim, katkad i bizarnim oblicima kao ovdje. Marija je u tim legendama *odvitnica* svih koji se k njoj utječu, i pomoćnica protiv svih nevolja, često i u najneobičnijim situacijama.«⁸

Kombol je, naime, izvrsno izrazio otvorenost i ljubav srednjovjekovne duše prema Mariji, europske, pa i naše hrvatske. Jedino je malo pretjerao kad sva ta čudesa naziva pričama. Bila je, naime, u njima i poneka jezgra istine.⁹

Kad se govori o najstarijim hrvatskim marijanskim tekstovima, mora se nešto reći i o *Marijanskom oficiju*. To je moljenje časova u čast B. D. Marije, sastavljeno po uzoru na brevijar, a proširilo se u srednjem vijeku i svoj vrhunac doživjelo je u 16. stoljeću. Najstariji marijanski oficij na hrvatskom jeziku potječu iz 14. stoljeća, a najviše ih je napisano u 16. stoljeću, a ponešto u 17. stoljeću, bilo da su prepisani, bilo da su tiskani. Najstariji hrvatski marijanski oficij (u literaturi ih često zovu molitvenicima) nalazi se u rukopisnom zborniku takozvanom *Pariškom glagoljskom kodeksu* iz g. 1375. (*Code Slave 73*). Tu nalazimo, na primjer, također oficij blagdana Marijina Začecja. U 14. stoljeću prenesen je k nama i najstariji sačuvani hrvatski molitvenik tzv. *Vatikanski hrvatski molitvenik*, u

8 Mihovil Kombol, *Povijesti hrvatske književnosti...*, str. 31.

9 Kad se već govori o »mirakulima« B. D. Marije mora se svakako spomenuti djelo hrvatskog pisca iz Bosne, franjevca Matije Divkovića (1563.–1631.), *Sto čudesa aliti znamenja blažene i slave Bogorodice*, koje je izišlo u Mlecima godine 1616. U Europi se o tome pisalo već u 11. i 12. stoljeću. K nama je ta vrsta štiva došla s priličnim zakašnjenjem, susreće se tek u rukopisima 15. stoljeća, a Divkovićevo knjiga još više je zakasnila, izlazi tek u 17. stoljeću. Međutim, Divković je to štivo znao »oživjeti svojim svježim i vještim načinom pričanja, a osobito svojim lijepim jezikom« (Kombol, str. 226). Divković je rođen u Jelaškama blizu Vareša, studije je završio u Italiji, živio je u samostanu u Kreševu, a poslije toga u Olovu, gdje je i umro. Njegova knjiga o Gospi-nim čudesima tiskana je hrvatskom ćirilicom.

kojem se, uz ostalo, nalazi i marijanski oficij. Iz sljedećih stoljeća ima više hrvatskih marijanskih oficija.¹⁰

Što se tiče najstarijih marijanskih tekstova koji su pisani hrvatskim jezikom, ali ne glagoljicom nego latinicom, tu se u prvom redu mora spomenuti glasovita *Gospina pohvala* ili *Šibenska molitva* koja potječe iz 14. stoljeća.¹¹ Tu Gospinu pohvalu imamo u današnjem svećeničkom brevijaru, a ovdje donosimo prve tri kitice:

*O blažena, o prislavna,
o prisvita svrhu svih blaženih.
Gospoje, ti si blaženih mučenikov moć
i vse potkripljenje i pomoženje.*

*Gospoje, ti si blaženih pustnikov pića
i vsako slatko nasićenje.
Gospoje, ti si blaženih div i mučenic kruna
i vse urešenje.*

*Gospoje, ti si vsega dvora nebeskoga čast,
slava i vse počtenje.
Gospoje an'jelska, o zvizdo morska,
o odvitrnice krstjanska.*

Svrha je ovog članka bila u prvom redu iznijeti na vidjelo najstariju hrvatsku napisanu molitvu Mariji, a onda nabrojiti ostale značajnije najstarije hrvatske marijanske tekstove. Kad se kaže najstarije tekstove, misli se na one iz 12., 13., 14. i 15. stoljeća. U 16. stoljeću i u dalja stoljeća ne ulazimo jednostavno zato što ne spadaju u najstarije, potom, to bi nas predaleko odvelo, a ovaj bi se članak pretvorio u ovelu studiju, što nam ne omogućuje prostor u ovom časopisu. Međutim, kad se već govori o 16. stoljeću, evo nekoliko usputnih misli. Osim crkvenih bogoslužnih knjiga i molitvenika (na primjer, molitvenik *Raj duše* od Nikole Dešića) u 16. stoljeću ima prilično hrvatskoga štiva o Mariji. O njoj na hrvatskom jeziku pišu, bilo u pjesmi bilo u prozi, poznati pisci i pjesnici: Marko Marulić, Hanibal Lucić, Mavro Vetranović, Nikola Dimitrović, Nikola Nalješković, Juraj Baraković, Petar Lucić, Bazil Gradić i drugi.

Ne smije se smetnuti s uma da se u ovom članku željelo iznijeti najstarije *hrvatske* marijanske tekstove. Inače, dobro je poznato da su stari Hr-

10 Usp. dr. Josip Tandarić, »Hrvatski marijanski oficiji«, *Advocata Croatiae*, KS, Zagreb, 1981., str. 107–111.

11 Mihovil Kombol, *Povijest hrvatske književnosti...*, str. 44–45. (U isto 14. stoljeće spada la bi i poznata pjesma »U se vrime godišća«).

vati u spomenutim stoljećima mnogo pisali o Mariji i na latinskom jeziku. Međutim, te latinske tekstove nismo obrađivali jer sadržajno ne pripadaju u ovaj rad.

A sada jedan privjesak ovom članku. Jedna iznimka od ostalog materijala koji je iznesen. Iznimka zato što djelo o kojem ćemo kazati nekoliko riječi ne spada u strogo određeni kronološki red koji je određen naslovom članka, nego potječe iz potonjega vremena, tj. iz 17. stoljeća. Držimo da se na to djelo ovdje treba osvrnuti, jer se ubraja, ako ne u one najstarije, a ono jamačno u vrlo stare, i to iznimno vrijedne hrvatske marijanske tekstove. Dapače, taj tekst zbog svoje posebnosti čini *stanoviti vrhunac* u čitavom gradivu koje obrađujemo. On je *uspjeli rezultat* i *najviše dostignuće* starih hrvatskih marijanskih tekstova. To je, naime, prvi hrvatski tiskani Marijin životopis. To je djelce napisao glasoviti hrvatski isusovac Bartul Kašić. Tiskano je u Rimu, latinicom, godine 1637., a puni naslov mu je *Život pričiste Bogorodice vazda Divice Marie, Majke Isukarstove, Gospoje naše*.

Bartul Kašić je u jednoj knjizi izdao životopis Isusov i Marijin, ali je svaki životopis napisan za sebe potpuno samostalno, jedino su skupa uvezani u jednoj knjizi. Isusov životopis s naslovom *Život Gospodina našega Isukarsta* ispisan je od 1. do 81. stranice uključno. Marijin životopis, s maloprije spomenutim naslovom, od 81. do 119. stranice uključno. Marijin životopis, dakle, nije velik, ima samo 38 stranica. No, on je pravi životopis Marijin i zato na njega upozoravamo.

Kašićev životopis nije njegovo izvorno djelo. To je s talijanskog prevedena knjižica koju je napisao isusovac Petar Ribadaneira. Međutim Kašićev prijevod nije obični, nego prerađeni prijevod. Kašić je Ribadaneirino djelo nadopunio, na nekim mjestima ispravio i, što je osobito važno, nadmašio ga je.

Kad je Kašić napisao životopis Marijin, nalazio se na vrhuncu svog jezičnoizražajnog razvitka, pa je njegov hrvatski jezik u tom djelu izvanredno lijep i svjež. Čovjek se mora čuditi koliko je taj Kašićev jezik bliz današnjem modernom hrvatskom jeziku, premda je već prošlo više od 350 godina što je djelo napisano. Djelo je napisano ikavicom, što također zavrjeđuje da se istakne.

Kako se Kašić udaljuje od Ribadaneire, najbolje se zapaža u uvodnom dijelu u Marijin životopis. Te su Kašićeve misli zanimljive, jer tvore doduše veoma kratku, ali ipak čitavu malu sustavnu mariologiju. Kašić je smatrao potrebnim da hrvatskim čitateljima pruži skup sigurnih marijanskih vjerskih istina, prije nego počnu čitati životopis u kojem ima dosta gradiva koje nije uzeto iz priznate Objave i Predaje. Ta Kašićeva mariologija čvrsto je ugrađena u djelo spasenja, u čin otkupljenja, u kristologiju uopće, a sve to s naglašenim biblijskim temeljima Marijina određenja. Svojim uvodom Kašić je nesumnjivo nadvisio Ribadaneirin uvod i hrvatskim čitateljima dao izvanredno solidan temelj i oslonac za čitanje Marijina životopisa.

Ovaj Marijin životopis, a pogotovo Kašićev prijevod, kad je riječ o iznošenju stvarnih marijanskih vjerskih istina, veoma je točan i jasan. Evo, na primjer, kako Kašić govori o začecu male Marije:

»Čudnovato milošću Božjom bí ona začeta bez griha istočnoga, napu-
nivši nju Bog svemogući u oni isti čas i hip, u koji ujedini dušu od ništa
stvorenu s tilom, tolikom obilnošću milosti svojih, koliku se pristojashe da
ima Pričista Majka ona, koja biše odlučena biti Mati Božja, i koja imaše
smečiti i satrti zmiije paklene oholu glavu.«

Na kraju životopisa, u posljednjem ulomku, Kašić nas poziva da se B. D. Mariji utječemo jer nam Bog po njoj dariva sve milosti:

»Gospodin naš Spasitelj vazda je darivao i vikom će darivati nama po
nje molitvah i molbah svako dobro za spasenje duše i tila potrebno...«¹²

Upozoravamo na jednu zanimljivost. Kašić je na poziv službene Crkve
preveo s latinskog na hrvatski jezik *Ritual* ili *Obrednik*. Između ostaloga u
tom *Obredniku* nalazi se u katolika veoma raširena molitva *Zdravo Kralji-
ce*. Kašićev je to prijevod. I mi danas tu molitvu molimo onako kako ju je
preveo Kašić. Jedva je koja riječ izmijenjena. Naime, zanimljivost je u
tome, što je ta molitva postala kao neka veza, spona između starih i novih
hrvatskih marijanskih tekstova. Postala je to zahvaljujući Kašiću, tom ve-
likom hrvatskom umniku.¹³

Zaključak

U ovom je članku iznesena najstarija hrvatska napisana molitva Mariji. Stara je 800 godina. U daljem tekstu članka prikazani su najstariji hrvatski marijanski tekstovi, oni najznačajniji iz 12., 13., 14. i 15. stoljeća. Na kraju je opisan najstariji, tj. prvi hrvatski tiskani životopis B. D. Marije, koji je napisao isusovac Bartul Kašić. Taj životopis nije doduše star kao oni tekstovi koji potječu od 12. do 15. stoljeća, ali je ipak nastao prije više od 350 godina.¹⁴

12 Usp. Ante Katalinić, »Bartul Kašić (1575–1650) veliki širitelj pobožnosti prema Gospi«, *Mundi melioris origo*, KS, Zagreb, 1988., str. 150.–167. (Zbornik je skup radova s Mariološkog kongresa na Malti 1983. godine.); usp. Ante Katalinić, »Mariološka usmjerenja Bartula Kašića (1575–1650)«, *Obnovljeni život*, Zagreb, 1983., str. 5. i 396–417.

13 Usp. *Ritual Rimski istomačen slovinski po Bartolomeu Kašiću*, Rim, 1640.

14 Kako je nekoliko puta rečeno, u ovom članku obrađivani su najstariji hrvatski marijanski tekstovi, tj. oni koji su napisani od 12. do 15. stoljeća uključno. Jedina iznimka učinjena je s Kašićevim *Marijinim životopisom* koji je napisan u prvoj polovici 17. stoljeća. Bilo je nužno da se učini ta iznimka, jer je to Kašićevo djelo stanoviti vrhunac i najviše dostignuće starih hrvatskih marijanskih tekstova uopće. To djelo doduše ne spada u najstarije hrvatske marijanske tekstove, ali svakako spada u one starije. Glavni hrvatski marijanski auktori 16. stoljeća ipak su spomenuti. Međutim, na onima iz 17. stoljeća, osim Kašića, uz najbolju volju nismo se mogli zadržavati (na primjer, na Jurju Habdeliću koji je g. 1662. napisao *Zrcalo Marijansko*), jer bi nas to odvelo predaleko

Svi nam ti marijanski tekstovi govore o ljubavi kojom je hrvatski narod ljubio Presvetu Bogorodicu, Majku Kristovu i svoju Majku. Govore nam o velikom pouzdanju u njezinu majčinsku dobrotu, o nadi koju je u najtežim trenucima svoje povijesti polagao u njezino Majčinsko Srce.

Zar se u ovoj i odviše krvavoj i apokaliptičkoj sadašnjosti koja ga je zahvatila, može prema njoj odnositi drukčije? Ne može! Uzdanje će svoje staviti u Boga, u Isusa Krista. U tom nema dvojbe. No, zar to može biti izvan i mimo Marije? Ne može! Odjekuju u nama Isusove riječi izrečene na križu: »Sinko, evo ti Majke!« Marija je uistinu velika nada Hrvata i zato su je naši preci prozvali *Kraljicom Hrvata!*

te izvan naslova ovoga članka. Zbog toga smo se morali odreći i obrađivanja ostalih hrvatskih marijanskih auktora 17. stoljeća, a pogotovo onih iz 18. stoljeća (na primjer, Antuna Kanižlića). Molimo čitatelje da sve to uzmu u obzir.

THE OLDEST WRITTEN CROATIAN PRAYER TO MARY

Ante Katalinić

Summary

The first part of the article presents the oldest written Croatian prayer to the Virgin Mary. It is 800 years old. It is found in the so-called »Kijeovski listići« (Kijev folios). The second part talks about the oldest Croatian Marian texts that have come to us from the XIII, XVI, XV and XVI centuries, and they are located either in breviaries or in apocrypha, or in the "Miracle" descriptions, "officii", prayer books or missals. Particularly noteworthy from this period are the so-called Praise of the Virgin Mary or The Prayer from Šibenik from the XIV century, because they are written in the roman and not the glagolitan script. Finally, as an appendage, a very valuable Marian text, the first printed Croatian hagiography of Mary is described. It was written by the jesuit Bartul Kašić in 1637, and published in Rome. We call it an appendage to the study, because it is published much later than the other Marian texts that we are describing. It is printed in the XVII century, but we could not leave it out, because it is the culmination of all the other Marian texts. It is, nevertheless, over 350 years old.

